

УДК 342.7

doi.org/10.30970/jcl.3.2023.5

Марта Мочульська

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
конституційного права юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка,
Львів, Україна
E-mail: mochulska@gmail.com

РЕФОРМА ВИЩОЇ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: КУДИ ДАЛІ? REFORM OF HIGHER LEGAL EDUCATION IN UKRAINE: WHERE TO GO FURTHER?

Marta Mochulska

PhD in Law, Associate Professor in the Department of Constitutional Law, Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Abstract | The article is devoted to researching legal education reform in Ukraine, highlighting its primary stages, key aspects, and perspectives. The article outlines the changes in the regulation of education in the field of law in recent years, including the analysis of provisions of projects of higher legal education development concepts and proposed legislative changes. In the study, special attention is paid to the search for the optimal model of educating law students, in the context of which the advantages and disadvantages of the comprehensive master's program in the field of law are highlighted, the opinion about the feasibility of introducing a comprehensive master's program for lawyers with the preservation of state control in the format of the Unified State Qualification Exam is substantiated. Attention is focused on the issues of accessibility of higher legal education in Ukraine and the introduction of a competitive score for entrants. It has been established that the presence of two forms of external examination at admission and graduation from the master's degree in the format of the Unified professional entrance test, Unified entrance exam, and Unified state qualification exam is impractical. The issue of access to legal professions due to completing studies at a law school is outlined. Particular attention is paid to the issue of the number of law schools (law education programs) in Ukraine and the quality of educational services. It was determined that the problem of their excessive number can be solved by conducting accreditation in a face-to-face format; as a result of the introduction of USQA and the demand on the labor market for graduates of certain law schools. It has been proven that the reform of higher legal education in Ukraine should acquire features of systematicity and consistency and should be carried out with the involvement of the main stakeholders (students, institutions of higher education, employers, etc.).

Keywords: right to education, higher education, higher legal education, access to education, reform, accreditation.

Анотація | Стаття присвячена дослідженню реформи правничої освіти в Україні, виокремленню основних її етапів, ключових аспектів та перспектив. В статті окреслено зміни в нормативному регулюванні здійснення освітньої діяльності в сфері права впродовж останніх років, в тому числі проаналізовано окремі положення проєктів концепцій розвитку вищої правничої освіти та пропонувані законодавчі зміни. В дослідженні особлива увага приділена пошуку оптимальної моделі підготовки студентів-правників, в контексті чого виокремлено переваги та недоліки наскрізної магістерської програми у сфері права, обґрунтовано думку про доцільність запровадження наскрізної магістратури для правників із збереженням державного контролю у форматі Єдиного державного кваліфікаційного іспиту. Акцентовано увагу на питаннях доступності вищої правничої освіти в Україні та запровадженні порогового конкурсного балу для вступників. Встановлено, що наявність двох форм зовнішнього контролю при вступі та випуску з магістратури у форматі Єдиного фахового вступного випробування, Єдиного вступного іспиту та Єдиного державного кваліфікаційного іспиту є недоцільним. Окреслено питання доступу до правничих професій як наслідок завершення навчання у правничій школі. Окрема увага приділена питанню кількості правничих шкіл (освітніх програм з права) в Україні та якості освітніх послуг. Визначено, що проблема їх надмірної кількості може бути вирішена шляхом проведення акредитації в очному форматі; внаслідок впровадження ЄДКІ та затребуваністю на ринку праці випускників окремих правничих шкіл. Доведено, що реформа вищої правничої освіти в Україні повинна набути рис системності та послідовності та проводитися із залученням основних стейкхолдерів (здобувачів освіти, закладів вищої освіти, роботодавців тощо).

Ключові слова: право на освіту, вища освіта, вища правнича освіта, доступ до освіти, реформа, акредитація.

Чи може вища правнича освіта в Україні бути якісною в умовах перманентного реформування? Протягом тривалого часу увага правничої спільноти і, в першу чергу правничих шкіл, прикута до змін, які відбуваються в нормативному регулюванні освітнього процесу. Ще в 2016 році було створено Робочу групу з розроблення Концепції розвитку юридичної освіти в Україні. Два Проєкти Концепції оприлюднено на сайті Комітету з питань освіти, науки та інновацій (06.11.2020 р.¹ та 29.03.2021 р.²). На сайті Міністерства освіти і науки України³ розміщено Концепцію розвитку юридичної освіти вже з дещо іншим змістовним наповненням. Міністерство юстиції України запропонувало свій формат - Концепцію реформування юридичної освіти⁴. Аналізуючи зазначені документи, бачимо, що ключові аспекти побудови системи правничої освіти змінюються від проєкту до проєкту: наскрізна магістратура то з'являється, то зникає, місце спеціальності «міжнародне право» змінюється тощо.

Не викликає сумніву також і те, що будь-яка концепція розвитку потребує детального плану її втілення. На сьогодні спостерігаємо ситуацію, за якої рішення про реформування приймаються, або ж доводяться до відома правничих шкіл, часто ситуативно. Заклади вищої освіти, які готують правників, в певній мірі, стали заручниками цього процесу та постали перед необхідністю швидкого реагування та виконання прийнятих рішень. До прикладу, зміни до Стандарту вищої освіти для другого (магістерського) рівня освіти за спеціальністю 081 «Право» були внесені 20 липня 2022 року⁵, а вже з 1 вересня цього ж року мали бути імплементовані в освітні програми та освітню діяльність. Зважаючи на те, що зміна освітніх програм – процес тривалий, постає питання, наскільки вправовуються в ході реформи інтереси ЗВО та здобувачів правничого фаху.

¹ Концепція розвитку юридичної освіти 06.11.2020 р. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html

² Концепція розвитку юридичної освіти 29.03.2021 р. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html

³ Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konceptciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>

⁴ Концепція реформування юридичної освіти. URL: <https://minjust.gov.ua/m/proekt-kontseptsii-reformuvannya-yuridichnoi-osviti>

⁵ Про затвердження Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для другого (магістерського) рівня освіти: наказ Міністерства освіти та науки України № 643 від 20.07.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20032023.pdf>

Не можна залишити поза увагою проєкт Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії»⁶ 2017 року, який так і не був прийнятий. Не вдаючись до аналізу положень цього законопроєкту, зазначимо, що спеціальний закон, справді, міг би поставити усі крапки над «і» та стати нормативною базою для наступних кроків розвитку вищої правничої освіти в Україні. Однак прийняття спеціального закону – не панацея. Нормативне регулювання ключових аспектів правничої освіти може бути здійснено шляхом внесення змін в Закон України «Про вищу освіту». Зрештою, особливості вищої освіти в сфері медицини закріплені окремими положеннями цього Закону, тому за аналогією він може бути доповнений і нормами щодо вищої освіти в сфері права.

Як наслідок, постає питання про системність та послідовність реформи вищої правничої освіти в Україні. На нашу думку, цей процес має включати не лише додаткове нормативне регулювання, а і перегляд ціннісних орієнтирів такої реформи. Вихідним аспектом для будь-яких змін має стати відповідь на питання «де ми знаходимося?» та «яких цілей прагнемо досягти?». І хоча питання нагальності змін в сфері вищої правничої освіти не викликає сумнівів, а кількість освітніх програм за спеціальністю 081 «Право» є показово високою, складається враження, що єдиний вектор та бачення цієї реформи до кінця не сформовані.

Аналізуючи стан реформи вищої правничої освіти в Україні та спостерігаючи дискусії з цього питання в правничих колах, вважаємо, що варто звернути увагу на наступні ключові аспекти:

1. Наскрізна магістерська підготовка здобувачів освіти за спеціальністю 081 «Право».

Вихідним вектором реформи вищої правничої освіти в Україні має стати прийняття рішення про відмову, або ж таки запровадження наскрізної магістратури для майбутніх правників. Проєкт Концепції розвитку юридичної освіти передбачає «що підготовка здобувачів освіти за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» галузі знань «Право» в системі фахової передвищої освіти та за рівнями молодшого бакалавра та бакалавра не здійснюється»⁷. Фактично це положення передбачає скасування ступеневої підготовки майбутніх правників.

В тексті Концепції, розміщеної на сайті Міністерства освіти та науки України⁸, наскрізна магістерська підготовка майбутніх правників не передбачена. При цьому на сайті Міністерства юстиції України розміщено Концепцію реформування юридичної освіти⁹, яка передбачає наскрізну магістратуру лише для регульованих правничих професій, а от для інших правничих професій – ступеневу підготовку (бакалавр та магістр). Видається, що такий неоднаковий підхід до підготовки правників залежно від обраної правничої професії є не виправданим - регульованою є безпосередньо спеціальність 081 «Право» та і він ускладнює зміну професійної траєкторії правниками в подальшому.

Наскрізна магістерська підготовка правників також передбачена в проєкті Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії»¹⁰ 28.09.2017 року. Натомість проєкт Закону «Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію»¹¹ 17.10.2017 р. передбачає ступеневу підготовку правників.

⁶ Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії: проєкт Закону №7147 від 28.09.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613

⁷ Концепція розвитку юридичної освіти 06.11.2020 р.

URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html?fbclid=IwAR2nqPt4i8rzlng60udO3bDNxGGiYV-nCPVhg7mD1aYdz4R8FVnCSER3UQhA

⁸ Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konceptciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>

⁹ Концепція реформування юридичної освіти. URL: <https://minjust.gov.ua/m/proekt-kontseptsii-reformuvannya-yuridichnoi-osviti>

¹⁰ Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії: проєкт Закону №7147 від 28.09.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613

¹¹ Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію: проєкт Закону №7147-1 від 17.10.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62728

Чинний Закон України «Про вищу освіту»¹² визначає чотири рівні вищої освіти та встановлює, що особа має право здобувати ступінь магістра за умови наявності в неї ступеня бакалавра. Поза тим в Законі передбачено виняток для осіб, які здобувають ступінь магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямування. Спеціальність 081 «Право» віднесена до «регульованих» спеціальностей поряд з медичними спеціальностями¹³. Безперечно, цей факт не може бути основною причиною запровадження наскрізної магістерської підготовки правників, але є однією з передумов для обґрунтування особливостей вищої правничої освіти поряд з іншими спеціальностями.

Для забезпечення неупередженості та зважаючи на концептуальність такого рішення, спробуємо виокремити переваги та недоліки наскрізної магістерської підготовки майбутніх правників.

Запровадження наскрізної магістратури з права, безперечно, є зручною формою для закладів вищої освіти та, в певній мірі, «прив'язує» здобувачів до конкретної правничої школи. Переведення до іншого закладу вищої освіти в ході навчання є можливим і здобувач освіти може ініціювати та пройти цю процедуру. Разом з тим, він постане перед рядом труднощів, як от різниця освітніх компонентів, кількості кредитів, навчальних планів та ін. Тому видається, що такі випадки не будуть масовими і заклади освіти зберігатимуть контингент здобувачів, які вступили саме на цю освітню програму.

В умовах ступеневої підготовки майбутніх правників здобувачі освіти мають більше можливостей для зміни освітньої програми та закладу освіти після завершення бакалаврату. Разом з тим, стверджувати, що наскрізна магістерська підготовка здобувачів позбавить їх можливості вибору, не можна – у них залишаються можливості зміни освітньої траєкторії шляхом переведення, чи внутрішньої академічної мобільності в межах України.

Припускаємо, що наскрізна магістерська підготовка спонукатиме абітурієнтів робити усвідомлений вибір закладу освіти та освітньої програми ще на момент вступу.

Наскрізна магістратура безсумнівно забезпечить наступність у підготовці правників. За умови збереження ступеневості вищої правничої освіти досягненню цієї цілі можуть сприяти Стандарти вищої освіти для бакалаврського та магістерського рівнів освіти, однак лише за умови, якщо їх дизайн буде узгодженим та послідовним. Разом з тим, розуміючи, що кожна освітня програма з права має свою унікальність, а правнича школа – свої традиції та особливості в організації освітнього процесу, зміна ЗВО в ході навчання стане для здобувачів випробуванням.

Варто звернути увагу, що вступ в магістратуру з права, чи міжнародного права, може відбуватися лише за наявності диплому бакалавра з цих спеціальностей, тому запровадження наскрізної магістратури не обмежуватиме доступність вищої правничої освіти в Україні.

Серед недоліків наскрізної магістратури зазначають потенційні труднощі при працевлаштуванні, адже наскрізна магістратура з права не передбачає здобуття рівня бакалавра. Разом з тим, доступ до більшості правничих професій виникає у особи, яка здобула рівень магістра. Звісно, окремі види діяльності у сфері права особа може здійснювати, здобувши рівень бакалавра, позаяк такі ж види діяльності могли б здійснювати студенти-правники старших курсів.

Вагомим питанням запровадження наскрізної магістерської підготовки правників є її узгодження з Болонським навчальним процесом, який передбачає ступеневу підготовку здобувачів вищої освіти. В цьому контексті варто взяти до уваги досвід іноземних держав. Зокрема, у Болгарії, Італії, Німеччині, Польщі, Угорщині та Чехії підготовку правників здійснюють за наскрізною системою, тобто навчання відбувається безперервно впродовж 4–6 років. Натомість у таких країнах, як Бельгія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Кіпр, Латвія, Литва, Нідерланди, Португалія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Франція, Хорватія та Швеція, підготовка правників відбувається за

¹² Про вищу освіту: Закону України від 01.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

¹³ Про затвердження переліку спеціальностей, здобуття ступеня освіти з яких необхідне для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання: наказ Міністерства освіти і науки України № 673 від 22.05.2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-pereliku-specialnostej-zdobuttya-stupenya-osviti-z-yakih-neobhidne-dlya-dostupu-do-profesij-dlya-yakih-zaprovadzheno-dodatkove-regulyuvannya>

класичною ступеневою системою бакалавр — магістр.¹⁴ Як бачимо, існують різні підходи до підготовки здобувачів вищої освіти в сфері права і це ще раз підтверджує той факт, що сліпо копіювати систему освіти якоїсь з держав є невиправданим – вища правнича освіта в Україні має базуватися, в першу чергу, на національних особливостях та враховувати інтереси стейкхолдерів: здобувачів освіти, ЗВО, роботодавців, держави тощо.

Логічним кроком у проведенні реформи правничої освіти в Україні, на наш погляд, видається запровадження наскрізної магістерської підготовки здобувачів, яка забезпечуватиме послідовність та наступність у правничій освіті, враховуватиме потреби ринку праці, матиме позитивний вплив на розвиток правничих шкіл. Наскрізна магістратура з права зніме питання подвійного екзамнування здобувачів на «вході» та «виході» з магістратури (ЄФВВ та ЄДКІ), про що детальніше йтиметься далі.

Твердження, що наскрізна магістратура з права є поверненням до забутого минулого є, на нашу точку зору, надуманим, адже в кінцевому результаті якість вищої освіти визначається аж ніяк не наявністю бакалаврського та магістерського рівнів освіти, а внутрішньою та зовнішньою системами її забезпечення, підходами, методиками та іншими показниками.

2. Доступність вищої правничої освіти. Одним з важливих аспектів реформування вищої правничої освіти стало питання її доступності, а саме запровадження мінімального конкурсного балу для вступників. Таке рішення викликало дискусію в правничій спільноті щодо необхідності нормативного визначення прохідного балу та навіть щодо його рівня (150, 140, 120 балів тощо). До прикладу, на думку дослідників Шкрабаро В. М. та Пробко І. Б., «правові приписи нормативно-правових актів про мінімальний конкурсний бал є обмеженням права на вищу освіту, не відповідають меті освіти щодо всебічного розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, не забезпечують доступність всіх і кожного до тих знань, які особа може набути під час навчання за певною спеціальністю»¹⁵. Не погоджуючись з наведеною позицією, зазначимо, що обґрунтованою є думка про можливість запровадження мінімального балу для вступу на усі «регульовані» спеціальності, в тому числі для майбутніх правників.

В 2023 році спеціальність 081 «Право» вкотре стала однією з найпопулярніших серед абітурієнтів. Твердження про те, що вища правнича освіта має бути доступною для широкого кола зацікавлених осіб, а ЗВО в ході навчання має можливість «фільтрувати» контингент здобувачів, є спірним. Чи впорається з цим система ЗВО в Україні?

Варто наголосити, що запровадження мінімального конкурсного балу при вступі не має на меті зменшити кількість студентів-правників, а сприятиме належному рівню якості вищої правничої освіти - високий рівень первинної підготовки абітурієнтів формує передумови для високого рівня їх підготовки в правничих школах.

3. ЄФВВ, ЄВІ/ЄДКІ та доступ до правничої професії.

Перед здобувачами правничої освіти сьогодні стоїть складне завдання – пройти два зовнішні оцінювання у формі ЄФВВ, ЄВІ (Єдине фахове вступне випробування, Єдиний вступний іспит) та ЄДКІ (Єдиний державний кваліфікаційний іспит) – при вступі та випуску з магістратури.

Той факт, що зовнішнє оцінювання компетентностей випускників потрібне, не викликає сумніву. Зрештою це мало б призвести до підвищення якості підготовки правників та еволюційного зменшення кількості освітніх програм з права, однак наявність такого «подвійного контролю» в межах магістратури є неоднозначним рішенням.

Вже в 2023 році здобувачі освіти спробують свої сили в ході складання ЄДКІ. Серед організаційних труднощів є, в першу чергу, неможливість складання ЄДКІ за кордоном тими здобувачами,

¹⁴ Грищенко К., Крейденкова В., Шемелинець І. Наскрізна фахова підготовка правників: переваги, недоліки, міжнародний аспект. Київ, 2021. 28 с.

¹⁵ Шкрабаро В. М., Пробко І. Б. Нормативно-правова основа права на вищу юридичну освіту в Україні. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/20.pdf

які там постійно перебувають та не можуть повернутися в Україну в умовах війни. Змістовним питанням є узгодження Програми ЄДКІ зі Стандартом вищої освіти для другого (магістерського) рівня освіти. До прикладу, в програмі ЄДКІ¹⁶ питома вага міжнародно-правових дисциплін становить 24 відсотки, при чому в Стандарті¹⁷ передбачено два програмні результати навчання з сімнадцяти, які безпосередньо стосуються міжнародно-правових питань.

Відкритим також залишається питання, чи може ЄДКІ перевіряти компетентності, здобуті під час навчання за бакалаврською програмою? Адже аналізуючи Програму ЄДКІ, бачимо, що частину з винесених тем здобувачі опрацьовують ще під час бакалаврату.

Зважаючи на те, що вступити на магістратуру з права можна лише здобувши рівень бакалавра права, чи міжнародного права, на перший погляд видається, що так. Але на сьогодні в Україні передбачена ступенева підготовка правників та два окремі рівні освіти (бакалавр та магістр), тому на наш погляд, програма ЄДКІ має повністю узгоджуватися з магістерським стандартом та не повинна містити питань, які перевірятимуть компетентності, визначені для бакалаврату.

Зважаючи на системність права, чіткого розподілу між змістом ЄФВВ та ЄДКІ досягнути вкрай важко. За таких умов, збереження двох зовнішніх іспитів для майбутніх правників виглядає нелогічним. Цю ситуацію може вирішити запровадження наскрізної магістерської підготовки – в такому разі залишиться перевірка компетентностей здобувачів у форматі ЄДКІ перед випуском з магістратури.

Первинне бачення ЄДКІ полягало у наданні здобувачам, які його успішно складуть, доступу до правничих професій. Успішне складення ЄДКІ мало би відкрити перед ними двері до професійної діяльності та усунути необхідність подальшого проходження кваліфікаційного оцінювання для здобуття права на здійснення професійної діяльності у сфері права, принаймні для більшості її видів. Поділяємо думку про те, що «для допуску до окремих правничих професій можна було би запровадити так званий єдиний державний іспит, проте він мав би замінити всі інші відомчі кваліфікаційні іспити, які відбуваються для отримання права займатися певним видом юридичної діяльності. Очевидно, що в такому рішенні була би певна логіка – уніфікація державного оцінювання правників, які мають намір працювати у певних сферах практичної діяльності.»¹⁸ ЄДКІ у тому форматі, в якому він існує сьогодні, є лише обов'язковою передумовою одержання здобувачами дипломів, тому його формат та складність має відповідати його меті.

4. Правничі школи та акредитація

Червоною ниткою крізь усю реформу правничої освіти в Україні проходить питання кількості правничих шкіл в Україні (освітніх програм з права) та якості освітніх послуг. Справді, освітні програми з права запровадженні в багатьох ЗВО політехнічного, педагогічного та ін. спрямування, а також у відомчих ЗВО. Кількість пропозицій з підготовки майбутніх юристів викликає питання щодо її якісного наповнення. Не маючи наміру кинути тінь на жоден ЗВО, підтримуємо внесення в текст Концепції розвитку юридичної освіти твердження про надмірну кількість закладів вищої освіти, що готують правників¹⁹. Значний попит на освітні послуги в сфері права зумовив і широку пропозицію, однак чи завжди вона є якісною? Проблема мала б вирішитися завдяки запровадженню зовнішньої акредитації, яка встановлює, чи конкретна освітня програма з права відповідає визначеним критеріям і може мати місце в освітньому середовищі.

¹⁶ Про затвердження Програми Єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівні освіти: наказ Міністерства освіти та науки України №1076 від 08.10.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/Yedynyy_derzhavny_kvalifikatsiynyy_issypt/2021/08.10.2021/081-Pravo.ta.293-Mizhnarodne.pravo-mahistr.YEDKI.08.10.2021.pdf

¹⁷ Про затвердження Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для другого (магістерського) рівня освіти: наказ Міністерства освіти та науки України № 643 від 20.07.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20032023.pdf>

¹⁸ Бурдін В. М. Реформування юридичної освіти в Україні: реалії та перспективи. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2018. Випуск 66. С. 9.

¹⁹ Концепція розвитку юридичної освіти 29.03.2021 р. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html

Як показала практика, впродовж кількох років існування інституту акредитації освітніх програм з права, їх кількість суттєво не змінилася. На нашу думку, це викликано рядом причин. По-перше, ЗВО адаптувалися до критеріїв та вимог, що постали перед ними в ході акредитації, по-друге, вимушений дистанційний формат акредитації не є настільки ефективним, як безпосередній візит експертної групи, по-третє, частина ОП з права досі не проходила акредитаційну експертизу, тому цей процес займе певний час.

На наш погляд, вирішення проблеми надмірної пропозиції у сфері вищої правової освіти може вирішитися шляхом її еволюційного зменшення завдяки: поверненню до формату очної акредитації ОП та запровадження інституційної акредитації ЗВО (що вже зроблено); запровадженню ЄДКІ, результати якого покажуть спроможність правових шкіл забезпечувати якісну підготовку здобувачів; моніторингу кар'єрного шляху випускників та їх подальшого працевлаштування за спеціальністю.

Питання щодо можливості підготовки правників відомчими ЗВО, на наш погляд, з самого початку поставлено невірно – чи має значення підпорядкування та профіль ЗВО, якщо йдеться про справді якісну правову освіту? А якість освітніх програм та освітньої діяльності, безперечно, має визначатися за сукупністю різних критеріїв.

Поряд з розглянутими вище концептуальними аспектами реформи вищої правової освіти в Україні, не менш важливим залишаються й інші питання, як от: формат державної підтримки підготовки правників; рівень працевлаштування випускників за спеціальністю; професійна кваліфікація науково-педагогічних працівників; взаємодія з роботодавцями та їх залучення до освітньої діяльності у різних формах; діджиталізація правової освіти, особливо в контексті анонсованої МОН заміни заочної форми здобуття освіти на дистанційну; змістовне наповнення освітніх програм та інтеграція вищої правової освіти в європейський освітній простір.

Висновки. Не маючи наміру дослідити усі питання, що виникають в ході реформи вищої правової освіти в Україні, та зупинившись лише на ключових, на наш погляд, аспектах, зазначимо, що попередні роки змін в цій сфері показали деяку ситуативність в підходах та прийнятті рішень. Реформа правової освіти привертає увагу юридичної спільноти: не тільки ЗВО, а й юристів-практиків, які не менш зацікавлені у якісній підготовці студентів-правників. Це наводить на думку про те, що залучення основних стейкхолдерів (здобувачів освіти, ЗВО, роботодавців тощо) до обговорення та прийняття рішень з питань реформи правової освіти не повинно бути формальним.

Реформа вищої правової освіти в Україні повинна бути системною та послідовною, тому в сучасних умовах варто оновити візію очікуваних результатів, сформувати модель вищої правової освіти в Україні, до якої ми прагнемо, та розробити детальний план досягнення цих цілей.

В цьому дослідженні обґрунтовуємо позицію про те, що оптимальною для України є модель наскрізної підготовки правників із збереженням зовнішнього контролю набутих компетентностей у форматі Єдиного державного кваліфікаційного іспиту. Розуміючи, що вірогідність запровадження такої моделі на даний час є невисокою, хоча можливою, акцентуємо увагу на першочергових дискусійних питаннях ступеневої підготовки правників, до яких відносимо: подвійний зовнішній контроль під час вступу (ЄФВВ та ЄВІ) та випуску (ЄДКІ) з магістратури, дизайн Стандартів вищої освіти для спеціальності 081 «Право», який має бути узгодженим; змістовне наповнення Програми ЄДКІ та її відповідність магістерському Стандарту та ін.

Вважаємо, що підвищенню якості правової освіти сприятиме очний формат акредитації освітніх програм, посилення взаємодії з роботодавцями, в тому числі шляхом їх залучення до освітньої діяльності, розширення міжнародної співпраці задля наближення правової освіти до європейських стандартів зі збереженням своєї унікальності та особливостей.

Підкреслимо, що реформа вищої правової освіти може бути результативною лише в контексті необхідних змін в системі вищої освіти в Україні загалом. Це стосується, в тому числі, питань мотивації науково-педагогічних працівників, стимулювання розвитку науки та наукових досліджень, належного фінансування сфери вищої освіти.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Бурдін В. М. Реформування юридичної освіти в Україні: реалії та перспективи. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2018. Випуск 66. С. 3-13.
2. Грищенко К., Крейденкова В., Шемелинець І. Наскрізна фахова підготовка правників: переваги, недоліки, міжнародний аспект. Київ, 2021. 28 с.
3. Шкрабаро В. М., Пробко І. Б. Нормативно-правова основа права на вищу юридичну освіту в Україні. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/20.pdf

Перелік юридичних документів:

4. Концепція реформування юридичної освіти. URL: <https://minjust.gov.ua/m/proekt-kontseptsii-reformuvannya-yuridichnoi-osviti>
5. Концепція розвитку юридичної освіти 29.03.2021 р. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html
6. Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konceptiya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>
7. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
8. Про затвердження Програми Єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівня освіти: наказ Міністерства освіти та науки України №1076 від 08.10.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/Yedynnyy.derzhavny.kvalifikatsiyuu.ispyt/2021/08.10.2021/081-Pravo.ta.293-Mizhnarodne.pravo-mahistr.YEDKI.08.10.2021.pdf>
9. Про затвердження Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для другого (магістерського) рівня освіти: наказ Міністерства освіти та науки України № 643 від 20.07.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20032023.pdf>
10. Про затвердження переліку спеціальностей, здобуття ступеня освіти з яких необхідне для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання: наказ Міністерства освіти і науки України № 673 від 22.05.2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-pereliku-specialnostej-zdobuttya-stupenyu-osviti-z-yakih-neobhidne-dlya-dostupu-do-profesij-dlya-yakih-zaprovadzheno-dodatkove-regulyuvannya>
11. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії: проект Закону №7147 від 28.09.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613
12. Про юридичну освіту та юридичну (правничу) професію: проект Закону №7147-1 від 17.10.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62728

References

Bibliography:

1. Burdin V. M. Reformuvannya yurydychnoi osvity v Ukraini: realii ta perspektyvy. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya yurydychna. 2018. Vypusk 66. S. 3-13.
2. Hryshchenko K., Kreidenkova V., Shemelynets I. Naskrizna fakhova pidhotovka pravnykyv: perevahy, nedoliky, mizhnarodnyi aspekt. Kyiv, 2021. 28 s.
3. Shkrabaro V. M., Probko I. B. Normatyvno-pravova osnova prava na vyshchu yurydychnu osvitu v Ukraini. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/20.pdf

List of legal documents:

4. Kontsepsiia reformuvannia yurydychnoi osvity. URL: <https://minjust.gov.ua/m/proekt-kontseptsii-reformuvannya-yuridichnoi-osviti>
5. Kontsepsiia rozvytku yurydychnoi osvity 29.03.2021 r. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html
6. Kontsepsiia rozvytku yurydychnoi osvity. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>
7. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
8. Pro yurydychnu (pravnychu) osvitu i zahalnyi dostup do pravnychoi profesii: proiekt Zakonu №7147 vid 28.09.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613
9. Pro yurydychnu osvitu ta yurydychnu (pravnychu) profesiiu: proiekt Zakonu №7147-1 vid 17.10.2017. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62728
10. Pro zatverdzhennia Prohramy Yedynoho derzhavnogo kvalifikatsiinoho ispytu za spetsialnostiamy «Pravo» ta «Mizhnarodne pravo» na druhomu (mahisterskomu) rivnia osvity: nakaz Ministerstva osvity ta nauky Ukrainy №1076 vid 08.10.2021 r. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/Yedyny.derzhavny.kvalifikatsiynyy.ispyt/2021/08.10.2021/081-Pravo.ta.293-Mizhnarodne.pravo-mahistr.YEDKI.08.10.2021.pdf>
11. Pro zatverdzhennia Standartu vyshchoi osvity zi spetsialnosti 081 Pravo dlia drugoho (mahisterskoho) rivnia osvity: nakaz Ministerstva osvity ta nauky Ukrainy № 643 vid 20.07.2022 r. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20032023.pdf>
12. Pro zatverdzhennia pereliku spetsialnostei, zdobuttia stupenia osvity z yakykh neobkhidne dlia dostupu do profesii, dlia yakykh zaprovadzheno dodatkovе rehuliuвання: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 673 vid 22.05.2020 r. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-pereliku-specialnostej-zdobuttya-stupenya-osviti-z-yakih-neobkhidne-dlya-dostupu-do-profesij-dlya-yakih-zaprovadzheno-dodatkovе-regulyuvannya>